

Είναι ένα βιβλίο που ξεκινάει με τη συνάντηση των Μάλερ και Φρόνιτς στην ακτογραμμή της Βόρειας Θάλασσας και ολοκληρώνεται με μία εξήγηση για τον τίτλο που κανείς δεν πρέπει να πάρει τους μετρητοίς: «Η πιο σωστή στιγμή για να πεθάνεις τελικά». Ο αρθρογράφος των «ΝΕΩΝ», βιογράφος του Μίκι Θεοδωράκη και λάτρης της κλασικής μουσικής – για να μείνουμε σε κάποιες ιδιότητες που γνωρίζουν οι αναγνώστες της εφημερίδας – δοκιμάζεται αυτή τη φορά στο πιο προσωπικό πόνημα. Σκέψεις, η μητέρα των οποίων δεν μπορεί παρά να είναι το πλατωνικό «φιλοσοφία εστί μελέτη θανάτου». Στη δοκιμασία αυτή διαδρομή ο αναγνώστης θα ανακαλύψει τη «θέληση για θάνατο» των πρώων διαφορετικών επαναστάσεων – από τη Γαλλική έως την Ελληνική –, τα αρχέτυπα της «Ιλιάδας» και του Ομήρου, τον μύθο του Τριστάνου και της Ιζόλδης, το δίπολο «έρως - θάνατος» ως καταστατικό για την αναπαράσταση της δυτικής τέχνης (αξίζει εδώ η υπενθύμιση στο κομβικό έργο «Ο έρωας και η Δύση» του Ντενί ντε Ρουζμόν), τον Μπακ και τον Μπραμς, μία απρόσμενη συζήτηση περί μουσικής με τον εκλιπόντα καγκελάριο Χέλμουτ Σμιτ στη Γερμανία. Σκέψεις για αυτό που χαρακτηρίζεται ως σκάνδαλο στοχασμού, ενώ παράλληλα ανήκει στην καθημερινότητα της ζωής. Από το βιβλίο δημοσιεύουμε ένα απόσπασμα, με την άδεια του εκδοτικού οίκου.

Δ.Δ.

«Ο κήνος του θανάτου», Hugo Simberg, 1896. Ateneum Art Museum.

Το πραγματικό ζήτημα είναι αν τελικά με το ηρωικό αρχέτυπο πεθαίνεις για την εξουσία ή για την ελευθερία. Γιατί ο θάνατος για την ελευθερία, είτε στην επίθεση είτε στην άμυνα, δεν μπορεί να κρύβει μέσα του καμία αξία. Επειδή η εξουσία δεν είναι αξία. Ενώ η ελευθερία είναι η υπέρτατη. Κάθε φορά που κάποιος δίνει τη ζωή του για την εξουσία, στην πραγματικότητα τη δίνει για εκείνους που την κρατούν στα χέρια τους και κρύβονται πίσω από τα ηρωικά ή άλλα ιδανικά. Την εκκωρεί, αλλά όχι εκεί που φαντάζεται ή πιστεύει. Πώς θα κάνει τη διάκριση; Και τι μπορεί να κάνει αν το καταφέρει; Σε αυτά τα ερωτήματα δεν υπάρχει απάντηση, παρά μόνον από εκείνους που η ζωή τα έφερε μπροστά τους – αν υπάρχει και απ' αυτούς. Γιατί, για τους ήρωες του Ρεμάρκ, την απάντηση την έδωσαν άλλοι αντί γι' αυτούς, όπως και για εκατομμύρια νεκρούς πολέμου που οι ιδέες τους

οδήγησαν στον θάνατο. Αλλά ποιες ιδέες; Χοντροκομμένες, απλουστευμένες, ψευδείς, εοκευμένες απατηλές. Που τους μετέτρεψαν σε θύτες και σε θύματα μαζί των ίδιων των ιδανικών τους. Για να ξεφύγεις λοιπόν από τα δίχτυα της ισχύος, που σε οδηγούν στον λάθος θάνατο, πρέπει να κατανοείς πριν απ' όλα τις ιδέες. Υπάρχει όμως και κάτι που μπορεί να ειπωθεί χωρίς να βρεθείς μπροστά στο ίδιο το ερώτημα. Ας κάνουμε μία υπόθεση εργασίας: ότι στο δικό μας 1940 δεν υπήρχαν φωτογραφίες. Ούτε κάμερες. Ότι δεν είχαμε ούτε οπτικές ούτε ηχητικές καταγραφές της επιστράτευσης της 28ης Οκτωβρίου. Ότι δεν είχαμε δει ποτέ με τα μάτια μας τα τραμ να είναι ξεχειλά από ανθρώπους που κρεμόντουσαν από κάθε σπιθαμή τους γελόντας και φωνάζοντας για να πάνε να καταταγούν στο μέτωπο – δηλαδή για να πάνε να πεθάνουν από τα όπλα ενός πολύ ισχυρού επιβουλεύμενου. Αλλά που, όταν

τους βλέπεις, μοιάζουν όπως όταν οι δικές μας οι γενιές μαζεύονταν για να πάνε σε πάρτι στη Βουλιαγμένη – ή, μάλλον, εκείνοι ήταν ακόμα πιο χαρούμενοι, πιο ζωντανοί, πιο γεμάτοι. Ήταν κάτι διονυσιακό. Πού το ξέρουμε; Το βλέπουμε με τα μάτια μας. Και όσες φορές κι αν το δούμε, είναι εξίσου εντυπωσιακό, όπως την πρώτη. Αν όμως δεν υπήρχε αυτό το υλικό, αν δεν το είχαμε δει, πόσοι θα πίστευαν ότι κάτι τέτοιο πράγματι συνέβη; Και, πολύ περισσότερο, πόσοι θα αμφισβητούσαν με σκληρή πολεμική αυτήν την αλήθεια; Ας το σκεφτεί καθένας μόνος του. Και αυτό μας πηγαίνει σε ένα άλλο ζήτημα: είναι η ανάγκη για ελευθερία κάτι που πηγαίνει από την υψηλή παιδεία; Είναι μια έννοια πλατωνικού χαρακτήρα; Ασφαλώς όχι. Αλλιώς, πώς τη βίωσαν τόσο γνήσια, τόσο καθαρά, τόσο ηξευρισμένα τόσο αγράμματοι άνθρωποι και, δίπλα δίπλα, τόσο μορφωμένοι; Όμως, παράλληλα, πώς γίνεται και

τόσα λαμπρά πνεύματα, με αξιοζήλευτες περγαμνές, να έπεσαν στα δίχτυα του πολιτικού σκοταδισμού; Του κάθε τύπου ολοκληρωτισμού και της βίας του; Τα παραδείγματα είναι απειράριθμα: από τον Μαλαπάρτε μέχρι τον ίδιο τον Χίτλερ, είναι απίερτοι εκείνοι που ξεκίνησαν για το άσπρο και η σκέψη τους οδήγησε στο μαύρο. Πώς λοιπόν να μην το πάθουν και άνθρωποι χωρίς οπλισμό πνευματικό, ευεπίφοροι στην προπαγάνδα; Και κάτι τελευταίο: υπάρχει πάντως και ένα ακόμα πιο βαθύ σημείο που μπορεί να βοηθήσει να ξεχωρίσεις ποτέ ένας θάνατος ανήκει πραγματικό στο ηρωικό πρότυπο και ποτέ όχι: ποτέ είναι εργαλείο για την κτηνωδία των εξουσιών. Ο ηρωικός θάνατος δεν μπορεί να ενεργεί ποτέ στα τυφλά. Δεν το κάνει. Έχει αξιακό πλαίσιο. Δεν σκοτώνει αμάχους. Δεν σκοτώνει αδύναμους. Δεν σκοτώνει ανυπεράσπιστους. Και, κατά κανένα τρόπο, δεν σκοτώνει παιδιά. Σκοτώνει. Εχθρούς. Αλλά μόνον αυτούς. Και πολλές φορές, όταν χρειάζεται, ο ήρωας, πριν κι ο ίδιος φύγει, υπερασπίζεται τους αδύναμους των εχθρών που σκότωσε από τη μαγιά των τιποτένιων που πολεμούν στη δική του πλευρά του κόσμου. Ο γνήσιος ήρωας πάντοτε σχεδόν αισθάνεται τους αδύναμους των εχθρών απ' ό,τι στο σκουλήκι δίπλα του. Ο ήρωας έχει κανόνες πολιτισμού. Αυστηρούς και αδιαπραγμάτευτους. Γι' αυτό και κανείς ποτέ δεν είδε και δεν θα δει ως ήρωα κάποιον που ζώνεται μια βόμβα και μπαίνει σε ένα βαγόνι να το τινάζει στον αέρα. Επειδή δεν είναι ήρωας, αλλά φανατικός. Είναι ρομπότ. Είναι πρόιον πλύσης εγκεφάλου, όχι ελεύθερης βούλησης. Είναι κατά συρροή δολοφόνος από άλλον πολιτισμό. Τελικά, όμως, ποιος μπορεί να δει όλα όσα προαναφέρθηκαν με καθαρό μάτι αν βρεθεί μέσα στη φωτιά μιας σύγκρουσης; Και, αν τα δει, πώς μπορεί να έχει το εκτόπισμα να επιβάλει τη θέληση των αληθινών ηρωικών ιδανικών; Να νομίζει κανείς ότι μπορεί είναι ένας βαρύς ιδεαλισμός. Εξωπραγματικός. Και δεν συμβαίνει. Και ο ήρωας δεν μπορεί να πεθαίνει για τιποτένιους σκοπούς.

«Ο ήρωας έχει κανόνες πολιτισμού»

Απόσπασμα από το υπό έκδοση δοκίμιο του Γεώργιου Μαλούχου «Η πιο σωστή στιγμή για να πεθάνεις τελικά» (εκδ. Πατάκη)

Γ.Π.Μαλούχος Η ΠΙΟ ΣΩΣΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΘΑΝΕΙΣ

Εκδ. Πατάκη, σελ.288 Αναμένεται την επόμενη εβδομάδα